

Onze visie

Op zoek naar een nieuw cultuurbeleid

Wij starten een zoektocht. Geen zoektocht naar snelle oplossingen, maar naar beter begrip van wat cultuurbeleid vandaag is - en ons afvragend wat het morgen kan worden. We doen dat nieuwsgierig en open-minded. Centraal staan vijf kernvragen. Vragen over macht en legitimiteit, over maatschappelijke betekenis, over de positie van kunstenaars en over het draagvlak voor publieke investeringen in kunst en cultuur. Deze vragen vormen het kompas voor onze verkenning.

1. Wie bepaalt wat telt in cultuurbeleid?

Over cultuurbeleid wordt vaak gesproken alsof het om één samenhangend geheel gaat. In werkelijkheid bestaat dat ene beleid niet. Onder de oppervlakte circuleren meerdere, soms botsende paradigma's. Zij bepalen wat als kwaliteit geldt, welke doelen prioriteit krijgen en hoe middelen worden verdeeld.

Het romantische ideaal van de autonome kunstenaar, de bescherming van de klassieke canon, verheffingsidealen, marktdenken, culturele democratie en het streven naar maatschappelijke impact - het zijn benaderingen die naast elkaar bestaan en met elkaar botsen. Sommige van deze vertogen zijn diep verankerd in instituties en subsidiestromen. Andere zijn in opkomst: ze winnen terrein, maar beginnen vanuit een achterstandspositie.

Wat wij 'cultuurbeleid' noemen, is in feite de steeds wisselende uitkomst van een strijd om definitiemacht: wat is cultuur en wat valt onder de noemer beleid? Die strijd blijft vaak impliciet. Beleidskeuzes worden te weinig in verband gebracht met onderliggende aannames en waarden. Het is zeker niet allemaal kommer en kwel. Meervoudigheid kan ruimte bieden voor een vernieuwende confrontatie van opvattingen over cultuurpolitiek. Maar zolang uitgangspunten niet helder worden benoemd, blijft ook de machtsverdeling ondoorzichtig. Een toekomstbestendig cultuurbeleid vraagt om transparantie: welke visie op kunst en samenleving ligt aan keuzes ten grondslag? Kan daar vrijuit over worden gesproken?

Vernieuwing begint vaak op lokaal niveau of bij private fondsen

2. Hoe voorkomen we dat cultuurbeleid achterop loopt bij de samenleving?

Cultuurbeleid reageert vaak traag op maatschappelijke ontwikkelingen. Nieuwe ideeën - zoals diversiteit en inclusie of een bredere, meer maatschappelijke, definitie van kwaliteit - worden aanvankelijk gemarginaliseerd. Ze zouden afbreuk doen aan artistieke autonomie of beproefde besluitvormingsprocedures.

Pas wanneer de druk vanuit de praktijk toeneemt, ontstaat ruimte voor experiment. Maar die ruimte blijft vaak tijdelijk en nieuwe initiatieven worden beperkt gefinancierd. Structurele aanpassing van kaders en criteria volgt zelden direct.

Vernieuwing begint daarom dikwijls op lokaal niveau of bij private fondsen. Gemeenten spelen in op wat in hun gemeenschap leeft. Fondsen signaleren opkomende nieuwe praktijken sneller en

ondersteunen deze vaker. Landelijk beleid volgt meestal pas wanneer ontwikkelingen zich kijkend vanuit de top van de beleidspyramide al hebben bewezen.

Willen we voorkomen dat beleid structureel achter de feiten aanloopt, dan is een lerende houding nodig. Dat vraagt om openheid voor experiment, om reflectie op bestaande beoordelingscriteria en om structurele dialoog met makers en burgers. Niet alleen reageren, ook anticiperen. Niet alles zelf willen bepalen, ook loslaten.

3. Hoe kan maatschappelijke waarde van cultuur in beleid worden omgezet?

Het debat over maatschappelijke impact is scherp en soms gepolariseerd. Voor sommigen bedreigt nadruk op impact de autonomie van de kunst. Voor anderen is publieke financiering alleen verdedigbaar wanneer kunst aantoonbaar bijdraagt aan de verwezenlijking van maatschappelijke doelen.

Hierachter gaat een fundamentele vraag schuil: welke eisen mag de overheid stellen aan de verschaffing van publieke middelen? Kunst en cultuur vervullen uiteenlopende functies. Zij bieden esthetische ervaring, stimuleren reflectie, dragen bij aan identiteitsvorming, hebben economische waarde en kunnen sociale processen beïnvloeden.

De uitdaging is niet om kunst te reduceren tot instrument, maar om verschillende vormen van maatschappelijke waardecreatie als gelijkwaardig te erkennen. De overheid kan daarbij drie rollen vervullen: als initiator van kennisdeling, als financier van vernieuwende verbindingen tussen kunst en samenleving, en als verbinder van de cultuursector met andere sectoren (zoals bijvoorbeeld onderwijs, zorg en welzijn). In de geest van Thorbecke: geen inhoudelijke sturing door de overheid, maar wel ingrijpen waar ruimte, pluriformiteit en toegang onder druk staan.

Welke waarden willen we als samenleving ondersteunen?

4. Hoe zetten we kunstenaars centraal in het beleid?

Het huidige bestel is in belangrijke mate instellingenbeleid. Subsidies lopen via organisaties en fondsen; kunstenaars zijn bijna nooit het directe uitgangspunt. Daardoor ontstaat een structurele ongelijkheid: instellingen bepalen de voorwaarden, makers passen zich aan.

Wij stellen: zonder expliciet kunstenaarsbeleid is geen duurzaam vernieuwend cultuurbeleid mogelijk. Nodig is een herijking van de verhouding tussen makers, instellingen en fondsen.

Ontinstitutionalisering van het beleidsdenken betekent niet het afschaffen van instellingen, maar het versterken van de positie van kunstenaars. Denk aan rechtstreekse toegang tot middelen, meer invloed op besluitvorming en gunstiger randvoorwaarden voor een zelfstandige beroepspraktijk.

Een gelijkwaardiger relatie versterkt niet alleen de positie van makers, zij versterkt ook de vitaliteit van het hele ecosysteem.

5. Hoe verstevigen we het maatschappelijk draagvlak?

De legitimiteit van cultuurbeleid staat steeds vaker ter discussie. Bij de financiering van kunst en cultuur worden, meer dan bij de meeste andere publieke investeringen, vraagtekens geplaatst. Zowel de noodzaak als de omvang van overheidssubsidies zijn voorwerp van heftig debat.

De opvattingen over legitimering lopen uiteen. Voor sommigen is

subsidie een correctie op marktfalen. Voor anderen draait het om verheffing, culturele democratie, economische waarde of maatschappelijke impact. Deze perspectieven bestaan naast elkaar, zonder te worden samengebracht in een heldere en gedeelde visie. Een duurzaam draagvlak vraagt niet om het wegpoetsen van verschillen, maar om het expliciteren ervan. Welke waarden willen we als samenleving ondersteunen? Welke doelen vinden we publiek verdedigbaar? En hoe betrekken we burgers bij die keuzes? Dit impliceert erkenning van nieuwe en alledaagse cultuuruitingen, regionale diversiteit en amateurkunstpraktijken met een groot maatschappelijk bereik. Zolang de beleidsvorming zich afspeelt binnen een gesloten beleidsarena, blijft publieke betrokkenheid beperkt.

Een open cultuurbeleid

De toekomst van het cultuurbeleid vraagt om meer dan nieuwe regels of technische aanpassingen. Ze vraagt om openheid over de overtuigingen, belangen en machtsposities die eraan ten grondslag liggen, en om een publiek en politiek debat daarover.

Alleen wanneer de fictie van één samenhangend beleid wordt losgelaten, ontstaat ruimte voor een cultuurbeleid dat niet wordt gevormd door impliciete machtsverhoudingen, maar door een open en democratisch gesprek over wat kunst en cultuur in onze samenleving kunnen en moeten betekenen.